

POVIJEST U DJELIMA PAVLA VUK-PAVLOVIĆA

Ivan Peklić

Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
u Koprivničko-križevačkoj županiji,
Križevci, Hrvatska
peklic@hazu.hr

Primljeno: 24. 11. 2016.

Promišljanje povijesti pojavljuje se u više tekstova Pavla Vuk-Pavlovića. Ovom prilikom ću analizirati njegove tekstove »Aristofan i rat«, »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« i »Značenje povijesne predaje«.

U svojem članku »Aristofan i rat« Vuk-Pavlović proveo je analizu Aristofanovih komedija, a posebno ističem zaključak koji je donio u analizi Lizistrate. Vuk-Pavlović tvrdi da u ovoj komediji uzrok rata nije težnja pojedinca, nego države odnosno cijeloga društva. Tako se rat u Lizistrati obrađuje kao socijalni problem. U spomenutom članku Vuk-Pavlović vrlo često navodi primjere iz grčke povijesti kako bi argumentirao svoje stavove.

U tekstu »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« Vuk-Pavlović nastoji odgovoriti na pitanja je li potrebna revolucija da bi došlo do kulturnog napretka ili je to moguće postići mirnim putem te je li za kulturnopovijesni napredak važan samo razum ili pak i duhovnost? U svojem radu također ću istaknuti odnos jednakosti i slobode u povijesti, kako to vidi Vuk-Pavlović, a onda i drugi filozofi tijekom povijesti. Vuk-Pavlović također smatra da su za razvoj kulture važne unutarnje napetosti te da one pokreću povijest, a kao primjer navodi donošenje zakona 432. g. pr. n. e. u Ateni protiv bezboštva. Donošenje tog zakona nagovijestilo je tendencije koje idu za promjenom smjera kulturnoga kretanja.

U tekstu »Značenje povijesne predaje« Vuk-Pavlović konstatira da čovjek najprije gleda na ono što su mu ostavili preci, a onda nastoji svijet učiniti primjerenim svojim prebivalištem pa tako na njemu gradi, pregrađuje ga, dograđuje i dotjeruje ga, kako bi naposljetku, poput svojih predaka, ostavio svoj poseban trag. Predajom se razotkriva jedna od osnovnih smjernica izgradnje čovječjeg svijeta jer ona je zbiljsko povijesno pamćenje, a time i izvor povijesnosti, tvrdi Vuk-Pavlović.

Nakon provedene analize smatram da će biti vidljivo da je Vuk-Pavlović u svojim filozofskim tekstovima koristio povijesne događaje kako bi potvrdio svoje teze. Također želim potkrijepiti tezu da je povijesno pamćenje važno za pokretanje napretka. Na kraju članka želim istražiti i prisutnost teme povijesti u poeziji Pavla Vuk-Pavlovića.

Ključne riječi: povijest, rat, mir, kultura

1. Povijest u Vuk-Pavlovićevu tekstu

»Aristofan i rat«

Povijest je Vuk-Pavlović između ostalog koristio kako bi objasnio povijesne događaje u njegovo vrijeme. Tako je u svojem članku »Aristofan i rat«, objavljenom u *Jutarnjem listu* 1915. godine (Vuk-Pavlović, 1915), Vuk-Pavlović promatrao ratne strahote i pokušavao naći izlaz u literaturi i starogrčkim tragedijama. Napominjem da je i sam bio mobiliziran.

Vuk-Pavlović smatra da je Aristofan u svojim komedijama upotrijebio neposrednu političku stvarnost, odnosno povijesne događaje. Kao što je poznato, Aristofan (450.–385. g. pr. n. e.) je živio u vrijeme Peloponeskog rata. Vuk-Pavlović smatra da je Peloponeski rat »središte političkog zanimanja njegovog vremena«, stoga je morao zaokupiti Aristofanovo »razmišljanje i čud« (Vuk Pavlović, 2011, 21). Aristofan je svjestan apsurdnosti rata i zato ga izvrgava ruglu i smijehu. Njegova težnja da prikaže rat u svoj njegovoj »smiješnosti i nepotrebnosti« ima i poruku da narodu treba »usaditi čežnju za mirom« (Vuk Pavlović, 2011, 22). Prema Vuk-Pavloviću, svrha ljudske zajednice je postići blaženstvo, kao što je to tražio i Aristotel (Aristotel, 1988, 177b–180a), a bezbrižnost i blaženstvo podaje materijalna nezavisnost. Kako bi se realizirao ovaj cilj, slobodno trgovanje jedan je od najvažnijih faktora.

Vuk-Pavlović prvo je analizirao Aristofanovu komediju *Aharnjani*. Komedija je nastala 425. g. pr. n. e., u prvom periodu Peloponeskog rata (430–404. g. pr. n. e.). Aristofan je vrlo vjerojatno sudjelovao tom ratu jer je teško vjerovati da bi se usudio u svojim komedijama tako oštro napadati one koji su izbjegavali vojnu obavezu da on u tom pogledu nije bio potpuno čist (Škiljan, 2004, 9). U komediji *Aharnjani*, koja je pobijedila na natjecanju u Lenejama, Aristofan je zaokupljen motivom koji će se kasnije više puta nametnuti u njegovim komedijama, a to je borba za mir ili, točnije, čežnja za mirom (Škiljan 2004, 12). Ova

komedija prikazuje rat kao glavnog nišitelja slobodne trgovine. Pojedinac želi sklopiti mir sa Spartancima, uviđajući svu besmislenost rata (Aristofan, 1947a, 8):

»Pravomil: Od mene uzmi ovo osam drahmi gle,
Pa samo meni, ženi mojoj, dječici
De mir učini sada sa Spartancima!«

Vuk-Pavlović jasno shvaća da postoje dvije stranke: jedna je ratna koja želi uništiti neprijatelja, a druga je stranka mira koja želi sačuvati sebe, ali i neprijatelja koji bi smio trgovati na njegovom trgu. Vuk-Pavlović skloniji je, naravno, stranci mira. Kako bi potkrijepio svoje mišljenje, poziva se na izjavu Humea:

»Kad sada [...] vidim narode, gdje ratuju jedan protiv drugoga, onda mi je, kao da gledam dva pijana klipana, što se u trgovini porculana kijačama lemaju. Jer nesamo da moraju dugo liječiti otekline i rane, što si ih međusobno podjeljuju, oni moraju na koncu svu štetu, što su je počinili, još i platiti.« (Vuk-Pavlović, 2011, 23)

U svojem članku o Hobbesu Vuk-Pavlović piše da je, prema Hobbesovu mišljenju, prirodno stanje čovjeka rat svih protiv svih. Čovjek mora izaći iz tog prirodnog stanja, a to može samo putem uma, »koji ga jedini može spasti od vječnoga rata svijju protiv svih, jer um daje neka načela, koja vode k *miru*. Ta načela zove *Hobbes prirodnim zakonima*« (Vuk-Pavlović, 2011b, 58).

»Prirodni je zakon isto, što i moralni zakon. On je nepromjenljiv i vječan i obvezuje uvijek i svagdje pred savješću. Isto su tako prirodni zakoni mjerilo dobra i zla, pogledom na ljudsko djelovanje. Budući da je cilj prirodnim zakonima *mir*, koji i može opstojati samo dotle, dok se čovjek pokorava ovim pravilima ispravnoga uma, stoji i dobrota nekog čina do toga, što vodi k miru, a zla ili loša su djela, u povodu kojih dolazi do kavgje. (De cive, III. 27. 29. 31.)« (Vuk-Pavlović, 2011b, 59; Hobbes, 179, 27–31)

U drami *Aharnjani* prikazane su sve štete koje narod ima od rata, a namjera je Aristofana pokazati tko ima koristi od rata, s čime se slaže i Vuk-Pavlović. Od rata imaju koristi samo državnici koje je narod izabrao, a ta se tema obrađuje u *Vitezovima*. Na početku drame Aristofan vrlo jasno poručuje (Aristofan, 1947b, 56):

»Pa sad ću reći, Gospar naš po ćudi je
Seljačina, bobožder, žučljiv, naprsit.«

Aristofan je najjače satiro m udario po Kleonu, vođi ratne stranke, kojemu ne samo da prebacuje što je okrao državnu blagajnu i varao

građane nego ga s mnogo hrabrosti optužuje da se od samoga neprijatelja dao podmititi na štetu vlastitoga naroda i tako postao najodanijim izdajnikom (Vuk-Pavlović, 2011, 24). U komediji *Vitezovi* Aristofan piše (Aristofan, 1947b, 56–57):

»Na sajmu roba, Poflagonca [= Kleona] kožara
Baš prevrtljivca, klevetnika najgoreg,
Čud starca našega, prezreo je brzo on,
Taj stojikoža paflagonac. Lizo vam
Gospara ko pas, milovao ga, lasko mu.«

Vuk-Pavlović smatra da Aristofan na kraju sumnja u sam narod, u to je li sposoban izabrati bolje vođe (Vuk-Pavlović, 2011a, 24; Aristofan, 1947b, 56):

»Puče, lijepu imaš vlast,
Boje te se ljudi svi,
Strahom oni straše se
Kao tiranina.
Al se lako zavest daš,
Lasku, riječi varave
Tvom su srcu radost, slast.
Sved u govornike zijaš,
A um, pamet tvoja tad
Bogzna kud uteče.«

Prema Aristofanu, vladaju »najprostije, najnesposobnije fukare« (Vuk-Pavlović, 2011a, 24). Aristofan pokušava pronaći uzroke zašto narod bira loše vladare. Smatra da su dva uzroka za to: prvi su sofisti, a drugi pjesnici. Sofisti na čelu sa Sokratom relativizirali su sve vrijednosti i prikazali ih u zlu svjetlu i obrnuto (Vuk-Pavlović, 2011a, 25). Sokrat je tema Aristofanove komedije *Oblaci*. Rezultate pak rada sofista tematizira Aristofan u svojoj komediji *Ose*, gdje je Atenjane prikazao kao bezumne i nepravedne suce. Potpunu apsurdnost rata prikazao je Aristofan, smatra Vuk-Pavlović, u komediji *Ptice*. Naime, Atenjani su samim bogovima navijestili rat i tako je rat postao samosvrhom. Aristofan se također okomio na Euripida i Eshila u komediji *Žabe* (Vuk-Pavlović, 2011a, 25–26).

U svojem članku »Aristofan i rat« Vuk-Pavlović proveo je analizu Aristofanovih komedija, a posebno ističem zaključak koji je donio u analizi *Lizistrate*. Vuk-Pavlović tvrdi da Aristofan u ovoj komediji, za razliku od drugih, uzrok rata ne pronalazi u težnji pojedinca, nego

države odnosno cijeloga društva. Tako se rat u *Lizistrati* obrađuje kao socijalni problem. U *Lizistrati* Aristofan, tvrdi Vuk-Pavlović,

»... stavlja nasuprot nagon za *moću* i nagon *seksualni*, te nastoji da prikaže, kako je tek seksualni *općenit i neodoljiv*, a nagon za moću da je partikularan i tako s nosističkog stajališta nesamo bez osobitog zamašaja, već i neopravdan, jer rat između muževa dviju stranih država već u svojoj naravi, budući da ga *sami* muževi vode, sam po sebi znači rat između spolova *iste* državne zajednice (motiv *Lisistrate*), te je ovaj *nutarnji* nenaravni odnošaj od veće štete po zajednicu, nego druge koje direktne posljedice ima.« (Vuk-Pavlović, 2011a, 28)

2. Povijest u Vuk-Pavlovićevoj studiji

»Pogled na kulturnopovijesna smjerenja«

Godine 1974. objavljene su Vuk-Pavlovićeve filozofske studije *O značenju povijesnih smjerenja* (Vuk-Pavlović, 1974.). Objavljene su tri studije: »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja«, »Zajednica i nazovizajednica« i »Značenje povijesne predaje«. Ovom prigodom analizirat ću tekstove »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« i »Značenje povijesne predaje«.

Tekst »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« Vuk-Pavlović započinje tvrdnjom da je potrebno ukloniti »napetosti koje sudbinski prate ljudsko snovanje i djelovanje« kada se traže izvori kulture. Također zahtijeva da se »riješé zadaci koji se neizbježno nameću ljudskome opstanku« (Vuk-Pavlović, 1974, 5). Kada čovjek riješi sve teškoće, tada svoju snagu stavlja u službu kulture. Ako se tako postave stvari, onda »može kultura svakako biti smjernicom života« te čovjeku omogućavati jedinstvo i sklad. No, kultura ponekad može biti ispred ili zaostati za životom, može čak i biti protiv njega (Vuk-Pavlović, 1974, 5). U ovome tekstu Vuk-Pavlović nastoji odgovoriti na pitanja je li potrebna revolucija da bi došlo do kulturnog napretka ili je to moguće postići mirnim putem, te je li za razvoj kulturnopovijesnog napretka važan samo razum ili pak i duhovnost? Suprotnosti koje dolaze do izražaja u kulturnom procesu povijesti djeluju na njegovo kretanje tako da ono poprima vid, slikovito govoreći, dvostrukog njihala. Naime, u jednoj epohi u jednom njihaju dominira usmjerenost prema konkretno osmišljenim ciljevima, a istodobno se njiše suprotno nastojanje koje u svojem rastu do vrhunca njihanja smjenjuje ono prvo (Brida, 1974, 137–138). Od suprotnosti koje su se razvile u Europi, Vuk-Pavlović ističe odnos znanja i vjere.

Smatra da je za razvoj kulture važna unutarnja napetost te da ona pokreće povijest, a kao primjer navodi donošenje zakona u Ateni protiv bezboštva 432. g. pr. n. e., zbog kojega su stradali neki filozofi. Donošenje tog zakona nagovijestilo je tendencije koje idu za promjenom smjera kulturnoga kretanja (Vuk-Pavlović, 1974, 7). Vuk-Pavlović navodi još nekoliko povijesnih događaja koji predstavljaju zanimljive primjere promjena u smjeru njihala: kamenovanje aleksandrijske filozofkinje Hipatije 515. godine, zatvaranje filozofskih i govorničkih škola u Ateni 529. godine ili zabrana proučavanja Aristotelovih djela 1241. godine da bi samo desetak godina kasnije Albert Veliki i Toma Akvinski Aristotelov nauk stavili u središte svekolikog filozofskog objašnjavanja svijeta (Vuk-Pavlović, 1974, 8–9). Vuk-Pavlović smatra da je u duljem vremenskom periodu ipak pobijedio razum. Razum se uzdignuo do glavnog vođe kulture pa čovjek, povodeći se njime i pouzdajući se u njega, odvažno kuša da opstanak organizira pretežno u granicama onoga što se tim razumom može svladati (Vuk-Pavlović, 1974, 16).

U članku »Filosofija Th. Hobbesa« (Vuk-Pavlović, 2011b) Vuk-Pavlović je istaknuo da je kulturnom napretku potreban mir.

»Hobbes smatra mir bezuvjetnim uvjetom mogućnosti stvaranja kulture, koju smatra najvišom zadaćom čovjeka. I on drži, da je takav mir i poredak samo onda moguć, ako je sva moć koncentrirana u jednoj točki [...] pored koje nema mjesta nikakvoj drugoj suvremenoj odluci o bilo čemu, pa ni u stvarima morala ili vjere. Ako na jednome mjestu veli, da države još žive u prirodnome stanju, a na drugome, da objektivno valjanoga prava nema, da ono još nije stvoreno dokle god postoji mnoštvo država, onda se čini, da mu je, dok je stvarao svoj filozofički sustav, kojim je dao osnove modernoj psihologiji i sociologiji, lebdila pred očima državna zajednica, kojom bi bilo prevladano sve prirodno stanje, Leviathan, koji bi bio jedna jedinstvena svjetska država, u kojoj bi vladao svjetski mir i uspijevala svjetska kultura.« (Vuk-Pavlović, 2011b, 63)

Na kraju svojega članka Vuk-Pavlović ipak shvaća da samo znanje nije dovoljno te zapisuje:

»Čovjek međutim koji se upire samo na znanje te se pouzdaje jedino u razum, koji mjeri i računa, ne može i neće da zagleda iza zavjese, ispred koje stoji smrt ostavljajući mu da izmjeri i proračuna samo jedno – sved ponovljen neuspjeh i konačni slom.« (Vuk-Pavlović, 1974, 18)

Vuk-Pavlović, kako navodi Zenko, vidi dvije temeljne suprotnosti europskih kulturnih i povijesnotvornih tendencija u temelju kojih su određeni sustavi vrijednosti. To su *vjerovanje* koje je vezano uz religije, i *znanje* koje je vezano uz pouzdanje u razum, filozofiju i zna-

nost. Te tendencije, kao europska epohalna *kulturnopovijesna smjerranja* Vuk-Pavlović analizira u njihovoj antagonističkoj dinamici, i to od starogrčke kulture, preko kršćanskog srednjovjekovlja, znanstvenog novog vijeka, do suvremenog sukoba kolektivismu i individualizmu (Zenko, 1995, 400).

U kretanjima tih dviju napetosti: vjera–znanje i jednakost–sloboda, postoje bez sumnje veze. Vuk-Pavlović smatra da se danas zapaža novi realizam na horizontu. Čini se da u društvenom pogledu više odgovara ideja jednakosti. Vuk-Pavlović piše:

»Samo se čini nemogućim da bi one to mogle biti zajedno te se u izvornom svom smislu očitovati usporedo jednako dominantne.« (Vuk-Pavlović, 1974, 17)

Sloboda kao vrhovna vrijednost ne može se zamisliti bez individualne raznolikosti. Međutim, značajnu ulogu igra i to kako se čovjek odnosi spram područja vrednota, zauzima li integralno i autonomno držanje lica ili pak dezintegrirano i heterogeno (Brida, 1974, 139). Možemo zaključiti da usprkos svim negativnim ili pozitivnim silnicama kultura ipak opstaje. Marija Brida ovako zaključuje svoje razmatranje o Vuk-Pavlovićevo shvaćanju kulture: u ranijim radovima on je kulturu zahvaćao u suprotstavljenosti prirodnim osobinama čovjeka, dok u kasnijim radovima on kulturu tumači sinergički ukoliko ona u sebi sažima energije povijesnog procesa pa i one suprotno usmjerene (Brida, 1974, 139–140). Sam Vuk-Pavlović pak smatra da se u povijesti, usprkos izvanjskim promjenama, bit kulturnog razvitka ne mijenja.

»Treba samo zagledati u političku povijest i razotkriti pravu jezgru osnovnih tendencija, koje žive u djelovanju odlučnih državnika, pa će se lako vidjeti, kako i pored još tako silnih promjena političkih uredaba, što ih nanosi razvitak države, bitna njihova sadržina zna čitavo dugo razdoblje ostati potpuno ista. Često pače ni žestoke revolucije nijesu s obzirom na to uzrokovale više, nego da se izbace druge lozinke i prebojadišu natpisi. Mijenja se samo izvanjština, a duh, koji je izvjesne razmjerno promjenljive političke uredbe izazvao te u njima živi i njima vlada, žilavo će ustrajati. I teško ga je izagnati iz državnoga tijela, dok se god nije preobrazio sav sustav političkih snaga.« (Vuk-Pavlović, 2016, 142, bilj. 15)

3. Povijest u Vuk-Pavlovićevo tekstu

»Značenje povijesne predaje«

U članku »Značenje povijesne predaje« više je prisutan sintetički aspekt. Prošlost se integrira u zbiljno vremensku dimenziju povijesnog

stajališta (Vuk-Pavlović, 1974, 32–33). Zbog toga Vuk-Pavlović utvrđuje da čovjek najprije gleda na ono što su mu ostavili preci, a onda nastoji svijet učiniti primjerenim svojim prebivalištem (Vuk-Pavlović, 1974, 32). Tako je zabilježio:

»Ostvarujući tako karike lanca, koji povezuje prošlo s budućim, i ugrađujući u nj snage rođena bića uskršava zbilju, koja nije samo njegova lična, nego se u biti reprezentativna, znatna zajednici i značajna po nju, nadvija nad njega.« (Vuk-Pavlović, 1974, 32)

Čovjekova povijesnost stoji u povezanosti trenutaka njegova života s djelovanjem »bivšega svijeta njegovih predaka, pa i do mogućnosti razmjera trajanja njegova svijeta u aktualnim životnim trenucima njegova potomstva« (Vuk-Pavlović, 1974, 32–33).

Bivši svjetovi otimaju se zaboravu i nisu nepovratno prošli jer njihova djelotvornost ustraje u smjeni pokoljenja.

»Upravo nagonskim porivom za održanjem svojega svijeta očituje čovjek svoju neutaživu žudnju za povijesnošću.« (Vuk-Pavlović, 1974, 33)

Sinergijom prirodnih i duhovnih snaga oblikuje se povijesnost čovjekova i djelotvornost naroda kao društvene skupine (Brida, 1974, 141). Za život jednog naroda, prema Vuk-Pavloviću napose je važna povijest:

»U toj se i takvoj trajnoj sadašnjosti, koja bistvuje i ispred povijesti i iza nje, rješavaju i povijesno relevantni zadaci, a rješenja se u bitnosti i mogu, a i imaju izvojevati pa aktualno valjanim tendencijama djelovnim po predaji i u odgovornosti prema njoj, jer do nje, koja znači sponu između povijesne prošlosti i sadašnjosti čovjekove, stoji povezanost i trajnost kako kulture tako i civilizacije sudbinskih zajednica i, prema tome, života naroda.« (Vuk-Pavlović, 1974, 42)

Predajom se razotkriva jedna od osnovnih smjernica izgradnje čovječjeg svijeta jer ona je zbiljsko povijesno pamćenje, a time i izvor povijesnosti, tvrdi Vuk-Pavlović. Povijesna predaja nije samo poticaj vanjskom »doživljavanju, djelovanju, stvaranju« nego je ona štoviše

»... doživljajna svojstvenost ljudske duševnosti, po kojoj sudbina pojedinca naznačuje kariku uklopljenu u lanac [...] pa tako znači produženje pojedinačnog života i žive društvene skupine, kojoj pripada, iz prošlosti, koju nije sam čovjek pojedinac proživio, u budućnost, koja mu kao smrtnoj, prolaznoj jedinki nije suđena.« (Vuk-Pavlović, 1974, 35)

4. Povijest u poeziji Pavla Vuk-Pavlovića

Da je povijest važna misaona sastavnica Vuk-Pavlovićeve promišljanja vidljivo je i iz njegova pjesničkog stvaralaštva. U svojem radu »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« Vuk-Pavlović piše da se kulturna smjerenja uzdižu čas prema pozitivnom, a čas prema negativnom, te da se ponašaju poput klatna koje se njiše. Tu misao izrazio je i u svojem »Prvom sonetu« (Vuk-Pavlović, 2012, 151). Usprkos mnogo toga negativnoga u povijesti, ipak se na kraju uravnotežuju dobro i zlo. No, sonet Vuk-Pavlović ipak završava s pesimizmom u kojem se život podvrgava smrti.

»Sred bujna cvata urušeno zdanje:
Razrožni su se događaji sreli,
stvaranje u čvor s uništenjem spleli
uvjetujući pad i uzdizanje.

Miješa se brižljiv mir i ratno klanje,
rana se zadaje i rana cijeli;
s dobitkom udesnost gubitak dijeli –
u rađanju se gnijezdi umiranje.

Gle povijest! Povijest? Beskrajnost grozota,
gdje živo snuje, kako živo strti,
zalutati kud gdjekad zna dobrotu.

Zbivanju tom je tijek po dvojnoj crti:
smrt uzmiče pred svesiljem života
i život sav podvrgava se smrti.«

Zaključak

Na temelju provedene analize Vuk-Pavlovićevih tekstova može se zaključiti da je on povijest i povijesne događaje koristio u svojim radovima. U svojem tekstu »Aristofan i rat« Vuk-Pavlović koristi događaje iz Peloponeskog rata pri analizi Aristofanovih komedija. U svojem radu »Pogled na kulturnopovijesna smjerenja« ustvrdio je da se u povijesti kultura usmjeruje jedno vrijeme na pozitivnu, a potom na negativnu stranu. Na kraju se ipak sve uravnotežuje i izjednačava. U svojoj studiji »Značenje povijesne predaje« Vuk-Pavlović je ustvrdio da se predajom razotkriva jedna od osnovnih smjernica izgradnje čovječjeg svijeta, jer je ona zbiljsko povijesno pamćenje koje je važno za bilo kakav daljnji napredak čovječanstva. I u svojim drugim radovima

Vuk-Pavlović smatra da je povijest iznimno važna, ali da je treba i kritički promatrati. Tako u svojem članku »Politika i odgoj« ističe da se u povijesti ipak u suštini malo toga mijenja, usprkos izvanjski gledano velikim preokretima i revolucijama. Vuk-Pavlović se poviješću koristio i u svojoj poeziji, naglašavajući da se u povijesti događaju mnoge ružne stvari, ali da se ipak tu i tamo pojavljuje i dobrota.

Literatura

- Aristofan (1947a), »Aharjnani«, *Komedije*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Aristofan (1947b), »Vitezovi«, *Komedije*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Aristotel (1988), *Nikomahova etika*, Zagreb: Globus / Sveučilišna naklada Liber.
- Brida, Marija (1974), *Pavao Vuk- Pavlović, čovjek i djelo*, Zagreb: Institut za filozofiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Hobbes, Thomas (1760), *Elementa philosophica de cive*, Amsterdam, Lausanne, Nova Accuratio.
- Škiljan, Mladen (2004), »O Aristofanovu životu i djelovanju«, u: Aristofan, *Aharjnani*, Zagreb: Antibarbarus.
- Vuk-Pavlović, Pavao (1915), »Aristofan i rat«, *Jutarnji list*, Zagreb, br. 1054/1915.
- Vuk-Pavlović, Pavao (1974), *O značenju povijesnih smjeranja, Pogled na kulturnopovijesna smjeranja, Zajednica i nazovizajednica, Značenje povijesne predaje*, Zagreb: Liber.
- Vuk-Pavlović, Pavao (2011a), »Aristofan i rat«, u: Vuk-Pavlović, Pavao, *Povijesnofilozofski tekstovi*, Biblioteka Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića, knjiga 5, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Vuk-Pavlović, Pavao (2011b), »Filosofija Th. Hobbesa«, u: Vuk-Pavlović, Pavao, *Povijesnofilozofski tekstovi*, Biblioteka Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića, knjiga 5, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Vuk-Pavlović, Pavao (2012), *Pjesme i aforizmi*, Biblioteka Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića, knjiga 6, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Vuk-Pavlović, Pavao (2016), »Politika i odgoj«, u: Vuk-Pavlović, Pavao, *Filozofija odgoja*, Biblioteka Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića, knjiga 2, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Zenko, Franjo (1995), »Pavao Vuk-Pavlović«, u: Franjo Zenko, *Novija hrvatska filozofija*, Zagreb: Školska knjiga.

HISTORY IN THE WORKS OF PAVAO VUK-PAVLOVIĆ

Ivan Peklić

Contemplations about history are present in several texts written by Vuk-Pavlović. On this occasion I will analyse the following texts: “Aristofan i rat” (“Aristophanes and the War”), “Pogled na kulturnopovijesna smjerenja” (“Overview of cultural and historical directions”), and “Značenje povijesne predaje” (“Importance of Historical Tradition”).

In his article “Aristophanes and the War” Vuk-Pavlović conducted analysis of Aristophanes comedies, with special emphasis on conclusion elaborated in the analysis of Lysistrata. Vuk-Pavlović claims that unlike in the other comedies, in this comedy the cause of war is not defined as aspiration of a single individual, but of the entire society. For that reason the war in Lysistrata is depicted as a social problem. In the above mentioned article, Vuk-Pavlović frequently provides examples from the Greek history in order to substantiate his opinion.

In the article “Overview of Cultural and Historical Directions” Vuk-Pavlović intends to provide answers to several questions. Is revolution indispensable to achieve cultural progress, or can it be achieved in a peaceful way? He also debates what is more relevant for development of cultural and historical progress, just reason or spirituality as well? In my paper I will also point out the relationship of equality and freedom in history, as seen by Vuk-Pavlović and other philosophers throughout history. Vuk-Pavlović is also of the opinion that inner tensions are essential for development of culture and he substantiates it by mentioning the law against atheism passed in Athens in 432 BC. The respective law signaled intentions and tendencies of changing the direction of cultural development.

In the article “Importance of Historical Tradition” he states that the man first looks at what was left to him by his ancestors and afterwards he aspires to make the world adequate place of habitation by building on it, rebuilding it, refurbishing and making it more beautiful in order to leave his special mark, just as his ancestors had done before him. Vuk-Pavlović claims that historical tradition reveals one of the basic directions for the construction of the man’s world, since it is true historical memory and therefore also the source of historicity.

I believe that the conducted analysis will indicate that in his philosophical texts Vuk-Pavlović used historical texts in order to substantiate his views. I would also like to point out and support the thesis that historical memory is essential for triggering progress. At the end of my text, I will analyse the presence of the topic of history in the poetry of Pavao Vuk-Pavlović.

Key words: history, war, peace, culture